

Edadetuak hizketan

Urepeleko ahotsak etxe xokotik

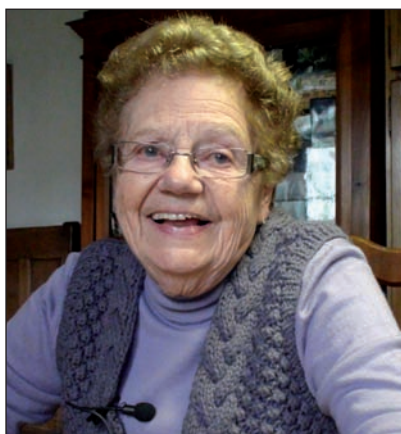
Xan Aire urepeldarrak ahotsak.com egitasmoa adinekoen kontakizunak jasotzeko kolaboratzaile bila zebilela jakin zuen. Ipar Euskal Herrirako eskakizunik ez zegoen, baina Airek bere burua aurkeztu zuen. Bere sorterriko edadetuak elkarrizketatu ditu.

AITOR ZABALETA

ETXE XOKOAN ISILIK, istorio izugarrien jagoleak topatu ditu Xan Airek. Zahartuta ezagutu dituen bizilagunak, noiz edo noiz gazte izan direla konturatu da. Urepeldar horien ahotsak eta doinuak gorde ditu, “euskara agian ez da galduko, baina bai haiek duten mintzatzeko moldea, esaerak...”. Zibilizazio aldaketaren eragina dela dio Airek, ahozkotasunetik idatzizkora saltoa.

Auzokideak entzunda, hizkerak izan dituen eraldaketetatik at edo horrekin batera, Urepeleko (Nafarroa Beherea) bizimodu aldaketa izan da Aire gehien harritu duena. Hobeto bizi garela sinistarazi nahi izan digutela dio, baina gure burua zorigaitzera kondenatu dugula uste du. Edadetuen ondoko esaldiek eragin diote halako hausnarketa: “Gaur egungo miseria dirua da”; “Lehen astia bagenuen, orain hori ere galdu dugu”; “Ez genuen dirurik, baina ez dugu gosea ezagutu”; “Ameriketan izan nintzen diru bila eta miseriarekin itzuli nintzen”; “Autoak zauritu zuen lehenik Urepele eta telebistak hil”. Laborariak dira elkarrizketatutako gehienak, inondik ere ezjakinak, mikrofonoetatik harago zabaldu beharreko mezua dela uste du Airek. “Gehiagotan hitz egin behar-ko genuke jende zaharrarekin, entzun esateko dutena. Ez zuten dirurik, ez zuten telebistarik, baina denbora zuten. Ez zen espiritu bera, zoriontsu ziren”.

XAN AIRE

Ezker-eskuin, goian: Txomin Arrambide eta Babet Salaberri. Ezker-eskuin, behean: Angele Harriet eta Maddi Arrambel urepeldarrak. Xan Airek elkarrizketatu ditu laurak. Sarri gerra kontuak zituzten berriketan hasteko aitzakia.

Liburuan ere bai

Gerra garaiko kontuak, naziekin izandako hartu-emanak; bizimodu eta balore aldaketa; Ameriketarako bidaiari jarritako esperantza, eta hainbatek han ezagutu

zuten bakardade eta miserien inguruko kontuak aditu ditu Airek.

Kontakizun horiek guztiak ezagutarazteko beharra sentitu eta liburua idaztea erabaki zuen

Airek, “liburuak bideoak ez duen goxotasuna duelako”.

Bigarren Mundu Gerrako gertakariak izan dira usu elkarrizketari hasiera emateko aitzakia. Horrela, hizlari bakoitzaren hizkera gorde-tzeaz gain, historia zatiak jasotzeko aukera izan da. Gerraz hitz egin nahi ez zuenari edo deus oroitzen ez zuenari, lanaz galde egin zaio.

Euskara galdu, Urepele hustu

Harremana zein den ez badaki ere, eta inolako teoriarik frogatzerik ez badu ere, urepeldarraren ustez kontua da herria jendez hustu dela euskara joan den bezala: “Euskararen atxikimendurik ez baduzu, Urepele bezalako herri batentzat atxikimendurik ez duzu”. Are gehiago, bere belaunaldia –1984an jaioa da– osoki euskara ulertzen duen azkena dela berresten du, “ez diot hitz egin, ulertu baizik”. Elkarrizketatutako edadetuak euskaldun sentitzen ziren, baina hizkuntzaren galerarekin batera, frantses sentimendua handiagotuz doa.

Xan Aireren ustez, kontua da herria jendez hustu dela euskara joan den bezala

Airek, haren inguruan gertatzen ari den errealitate konplexu batek utzi dituen osagai askoren ondorioa dela defendatzen du. Alde batetik, elkarrizketatuek kontatutako iragan beltzaren oinordekotza dela pentsatzen du. Eskolan euskara debekatu ta zegoen. Isekek, lotsek eta gaine-rakoek arrasto handia utzi zuten jendearen oroitzapenean, beren hizkuntzari bizkarra emateraino. “Eskolan ikasi zuten euskara gaizki zela, horrek etxeko transmisioa galtzea ekarri du”. Modernitatearen aldarriak, bestetik, biziki eragin dio Nafarroa Behereko herriari, zauri

Xan Airek herriko adinekoei egindako elkarrizketen grabazioak ahotsak.com egitasmora bideratu ditu eta liburu argitaratu du.

zabala irekiz: “Modernitatearen ize-nean jada ezin duzu euskaraz hitz egin, ezta herri txikian bizi. Hori da espiritu berria”. Hori iritsarazi diote bederen elkarrizketatuek, “ez dute goserik ezagutu, baina betiko bizi-modua galdu dute, nortasuna galdu du Urepelek, euskararekin batera nortasuna galdu dugu”.

Frantsesez ez zekitenak

“Ixterbegi ez da Frantziako herri pobre bat bezik. Eskuaraz arzea debekatu daute eskolan, eta gero hek bezala bizitzera behartu giuzte. Gure nortasuna hartu daute, bainan guk ere galdu dugu. Herriaren atxikimendurik ez dugu transmititu. Hizkuntzarekin batean airatzera utzi dugu. Errorrik gabe, nundik zabalduko da arbola sendoa? Gure herria guhauk lurperatu dugu, kanpokoeri eta bazterrer hetsiz”. Xan Airek idatzitako *Petrola Ixterbegin* izeneko satira sozialaren pasartea da aurrekoa. “Urepele den bezala erakutsi nahi nuen, politika surrealista hau salatu, jendea ispilu aurrean jarri eta

zertan ari garen erakutsi behingoz esnatu gaitezen”. Kritikak jaso baditu ere, aitortu du ez duela mendeku gisa edo inoren aurka egiteko idatzi, errealitatea salatze-ko baizik.

Gaur egungoa nahi bezalako ez bada ere, esperantza eta lanerako gogoia baditu: “Zaharrek eman didate indarra, gu baino askoz okerrago egon ziren, eta hemen daude”. Elkarrizketatutako andre batek gaztea balitz borrokan ibiliko zela aitortu zion, egoera sozialaren aurka, errealitate aldrebes honen aurka; gorputz kamustu horien aspian, sarri, espiritu gazteak gordetzen baitira. Hala ere, biziki beltz ikusten dute etorkizuna, jada jendea ez dutelako ikusten, ez direlako kalean jendearekin mintzatzen. Garrantzi handia zuen horrek beraientzat. “Erdi Arotik modernitatez zuzenean salto egin behar izan dute askok”. Badira elkarrizketatuen artean frantsesez ez dakitenak edo oso gutxi dakitenak, egungo gazteek aldiz, ez dute euskaraz ulertzen.

Xan Aireren ustez, gaur egun elkarrekin euskaraz hitz egiteko lekuak eta erremintak sortu behar dira. Badaki zertaz ari den, Euskal eta Frantses Filologian lizentziatua Seaskak eta AEK-k sortutako *Euskaraz bizi* egitasmorearen koordinatzailea da. Gogoetan segitzen du: “Gaur egun jendea ez da kalean elkarrekin gurutzatzen, baina erakutsiz gero duela urte batzuk bizilagunen arteko harremana nolako zen, elkarrekiko loturak nolako garrantzia zuen” errealitate oparogorako atea irekiko lituzkeelakoan dago.

Urepeleko filologoaren iritziz, ezjakintasuna da sarri gaitz askoren oinarria, eta jakintza zein ezagutza ukenduak; bai euskararentzat, baita bizitzea egokitu zaigun bizimoduarentzat. ■

Babeslea: **HABE**